

Prądnik. Prace Muz. Szafera	31	47–50	2021
-----------------------------	----	-------	------

ZBIGNIEW SZEŁĄG

Instytut Biologii, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie,
ul. Podchorążych 2, 30-084 Kraków
e-mail: azszelag@wp.pl

***PILOSELLA ZIZIANA* (ASTERACEAE) NOWY CIEPŁOLUBNY
GATUNEK WE FLORZE WYŻYNY KRAKOWSKO-CZĘSTOCHOWSKIEJ
ZNALEZIONY W OJCOWSKIM PARKU NARODOWYM**

***Pilosella ziziana* (Asteraceae), a new thermophilous species in the flora
of the Wyżyna Krakowsko-Częstochowska Upland
found in the Ojców National Park**

Abstract. A new locality of *Pilosella ziziana* (Tausch) F. W. Schultz & Sch. Bip. was found in the Ojców National Park in southern Poland. The population consisted of at least 150–180 plants growing on the Jurassic rocks. This is the first finding of the species in the Wyżyna Krakowsko-Częstochowska Upland.

Key words: Asteraceae, *Hieracium zizianum*, Jurassic limestone outcrops, southern Poland

Rodzaj *Hieracium* L. (*Hieracium* L. s.str. i *Pilosella* Vaill.) w Ojcowskim Parku Narodowym nie był dotychczas tematem pogłębianych badań, na które ten teren niewątpliwie zasługuje. Mimo upływu lat podstawowym źródłem informacji pozostaje flora roślin naczyniowych Ojcowskiego Parku Narodowego (Michalik, 1978). Niestety, opracowania florystyczne zawierają zwykle niekompletne dane o rodzaju *Hieracium* uwzględniające kilka, rzadziej kilkanaście, najbardziej pospolitych gatunków. Trudność identyfikacji taksonów *Hieracium* sprawia, że materiał zielnikowy jest niechętnie i dosyć przypadkowo zbierany przez florystów, a i tak część zbiorów pozostaje przeważnie nieoznaczona. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku badań profesora Stefana Michalika, który nie wykorzystał wszystkich okazów zielnikowych *Hieracium* jakie zgromadził podczas badań terenowych (Szełąg, npbl.).

Ojcowski Park Narodowy odwiedzam regularnie, zwłaszcza w okresie wiosennym. Moje obserwacje ograniczają się jednak do najbliższego otoczenia dróg i szlaków turystycznych. Podczas jednej z takich wycieczek w czerwcu 2017 roku znalazłem kilka osobników *Pilosella ziziana* (Tausch) F. W. Schultz & Sch. Bip. [= *Hieracium zizianum* Tausch] rosnących u podnóża Cichych Skał. Ten rzadki w Polsce gatunek jastrzębca nie był dotychczas znany z Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej (Urbisz, 2004).

Ryc. 1. *Pilosella ziziana*, Ciche Skały w Ojcowskim Parku Narodowym. Fot. Z. Szeląg, 14 czerwca 2021

Fig. 1. *Pilosella ziziana*, Ciche Skały hill in the Ojców National Park. Photo by Z. Szeląg, June 14, 2021

Ponowne wizyty w masywie Cichych Skał w 2020 i 2021 roku pozwoliły ocenić liczebność populacji *P. ziziana* na co najmniej 150–180 kwitnących i płonnych roślin rozproszonych na powierzchni kilku arów. *Pilosella ziziana* rośnie w murawach *Festucetum pallentis* na grzbietach skał opadających w kierunku doliny Prądnika oraz na ścianach skalnych o ekspozycji S, SW i W, na wysokości 350–375 m n.p.m. (ryc. 1). Pojedyncze rośliny spotyka się także w płatach *Thalictro-Salvietum pratensis* i *Origano-Brachypodietum pinnati* otaczających skały. Kwitnienie gatunku na Cichych Skałach przypada na czerwiec i początek lipca.

Pilosella ziziana to rzadki w Europie ciepłolubny gatunek murawowy występujący na izolowanych stanowiskach od Francji po Ukrainę (Zahn, 1930). W Polsce znana jest zaledwie z kilku, od lat niepotwierdzonych, stanowisk na Dolnym Śląsku (Zahn, 1930; Zajac & Zajac, 2001). W Czechach, skąd została opisana (Tausch, 1928), rośnie w najcieplejszych rejonach kraju, głównie na siedliskach węglanowych (Chrtek, 2004).

Pilosella ziziana łączy cechy morfologiczne *P. cymosa* (L.) F. W. Schultz & Sch. Bip. i *P. piloselloides* (Vill.) Soják, co sugeruje jej mieszańcowe pochodzenie. Podobieństwo *P. ziziana* do *P. cymosa* wyraża się obecnością włosków gwiazdkowatych na liściach, zwłaszcza na ich spodniej stronie, kwiatostanem o kształcie zbliżonym do baldachu oraz kulistymi okrywkami koszyczków. Z kolei cechy nawiązujące do *P. piloselloides* to lancetowate i ostre na szczycie liście, łodygi i liście pokryte sztywnymi, prostymi włoskami, luźniejszy w porównaniu z *P. cymosa* kwiatostan o długich szypułkach oraz obecność bocznych, podnoszących się łodyg wyrastających u nasady głównej (centralnej) łodygi.

Zdaniem Gottschlich'a (1996) *P. ziziana* nie jest jednak taksonem pochodzenia mieszańcowego lecz stanowi odrębny gatunek, choć hipoteza ta nie została dotychczas zweryfikowana, na przykład badaniami genetycznymi.

Mając na uwadze apomiktyczny sposób rozmnażania *P. ziziana* oraz znaczną liczbę owocujących roślin populacja gatunku na Cichych Skałach wydaje się niezagrażona. Niemniej konieczne są okresowe zabiegi ograniczające nadmierny rozwój drzew i krzewów prowadzący do zacienienia siedliska, co było główną przyczyną zaniku wielu stanowisk ciepłolubnych gatunków murawowych w Ojcowskim Parku Narodowym i doprowadziło między innymi do wymarcia *P. echioides* (Lumn.) F. W. Schultz & Sch. Bip. (Michalik, 1993).

Podziękowania

Dziękuję Panu doktorowi Jakubowi Baranowi za dyskusję i wspólne obserwacje terenowe.

PIŚMIENNICTWO

- Chrtek, J. (2004). *Hieracium* L. W: B. Slavík, J. Štěpánková & J. Štěpánek (red.), *Květena České Republiky* vol. 7 (s. 540–701). Praha: Academia.
- Gottschlich, G. (1996). *Hieracium* L. W: O. Sebald, S. Seybold, G. Philipp & A. Wörz (red.), *Die Farn- und Blütenpflanzen Baden-Württembergs Band 6: Spezieller Teil (Spermatophyta, Unterklasse Asteridae) Valerianaceae bis Asteraceae* (s. 393–535). Stuttgart: E. Ulmer.
- Michalik, S. (1978). Rośliny naczyniowe Ojcowskiego Parku Narodowego, *Studia Naturae*, Seria A, 16, 1–171.

- Michalik, S. (1993). Zanikanie stanowisk roślin naczyniowych w Ojcowskim Parku Narodowym w okresie minionego trzydziestolecia, *Prądnik. Prace i Materiały Muzeum im. prof. Władysława Szafera*, 7–8, 339–344.
- Tausch, I. F. (1828). Bemerkungen über Hieracium und einige verwandte Gattungen, *Flora*, 11 (Ergänzungsblätter 1), 49–81.
- Urbisz, A. (2004). Konspekt flory roślin naczyniowych Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej, *Prace naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach*, 2240, 1–285.
- Zahn, K. H. (1930). *Hieracium* L. W: P. Graebner & P. Graebner (red.), *Synopsis der mitteleuropäischen Flora* vol. 12 (1). Leipzig: Borntraeger.
- Zajac, A. & Zajac, M. (red.). (2001). *Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce*. Kraków: Pracownia Chorologii Komputerowej Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego.

SUMMARY

Pilosella ziziana (Tausch) F. W. Schultz & Sch. Bip. [= *Hieracium zizianum* Tausch] is a rare thermophilous species known so far in Poland from a few localities in the Lower Silesia region. On June 2017 it was also found in the Wyżyna Krakowsko-Częstochowska Upland in southern Poland. A new locality is situated on the Ciche Skały hill in the Ojców National Park, at 350–375 m a.s.l. In 2021, the population of *P. ziziana* was composed of at least 150–180 flowering and juvenile plants growing in the *Festucetum pallentis* community on a south-facing Jurassic rocks. *Pilosella ziziana* shows intermediate morphological characteristics between *P. cymosa* (L.) F. W. Schultz & Sch. Bip. and *P. piloselloides* (Vill.) Soják; it is however considered a separate species and not a hybridogenous taxon (Gottschlich, 1996).